

اجتماعی شدن از طریق مشارکت ورزشی: مروری سیستماتیک

سجاد حاجی زاده^۱

مسعود نادریان جهرمی^۲

محسن نوغانی دخت بهمنی^۳

حمیدرضا میرصفیان^۴

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۷/۴/۲۲

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۷/۶/۲۴

مطالعه حاضر با هدف تحلیل نتایج پژوهش‌های مختلف پیرامون اجتماعی شدن از طریق مشارکت ورزشی با مرور سیستماتیک مدارک و مستندات انجام پذیرفت. در این مطالعه، کلیه مقالات منتشرشده داخلی و خارجی بعد از سال ۲۰۰۰ میلادی که مرتبط با اجتماعی شدن از طریق مشارکت ورزشی بود، بررسی و تحلیل شد. در جستجوی اولیه از مجموع ۱۰۹۳۸ مقاله تحقیقی در پایگاه‌های داخلی و خارجی، مقالاتی که از نظر کیفیت شرایط ورود به مطالعه را داشتند با استفاده از چک‌لیست‌های محقق ساخته ارزیابی و ۴۲ مقاله قابل استناد در زمینه اجتماعی شدن از طریق مشارکت ورزشی انتخاب و وارد مرحله تجزیه و تحلیل داده‌ها شد. میزان توجه به پژوهش در مورد اجتماعی شدن از سال ۱۳۹۰ در مقالات داخلی و از سال ۲۰۱۰ در مقالات خارجی بیشتر شده است. بسیاری از پژوهشگران با توجه به دیدگاه کنش متقابل نمادین اقدام به نگارش مقاله نموده و بیشترین جامعه آماری پژوهش‌ها را دانش‌آموزان تشکیل داده بودند. نتایج پژوهش‌ها نشان داد عوامل مهمی چون: خانواده، نهاد مدرسه، تبلیغات نظام دار از رسانه‌های دولتی

۱. دانشجوی دکتری مدیریت ورزشی، دانشکده علوم ورزشی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

۲. دانشیار، دانشکده علوم ورزشی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران (نویسنده مسئول)

۳. دانشیار، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه فردوسی، مشهد، ایران

۴. استادیار، دانشکده علوم ورزشی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

و خصوصی، نهاد مذهب، سیاست‌های دولتی، امکانات و تجهیزات در دسترس و پایگاه اقتصادی و اجتماعی در مشارکت نظامدار ورزشی موثر بوده‌اند. در نهایت می‌توان نتیجه گرفت عدم وجود یک الگوی مناسب در زمینه اجتماعی شدن از طریق ورزش در مطالعات داخلی و خارجی نسبت به سایر حوزه‌های اجتماعی بیش از پیش احساس می‌شود و ضروری است محققان بر روی الگوهای کاربردی با توجه به شرایط جامعه هدف اهتمام ورزند.

واژگان کلیدی: اجتماعی شدن، جامعه‌پذیر، مشارکت ورزشی و مرور سیستماتیک

مقدمه

عصری که هر روز با شتاب بیشتری به سمت صنعتی شدن و غلبه نظام سرمایه‌داری و در نتیجه، کاهش روزافزون پیوندهای اجتماعی^۱، بی‌هویتی، انزوا، انفعال و از خود بیگانگی پیش می‌رود، موجب دغدغه خاطر فیلسوفان اخلاق، جامعه‌شناسان^۲ و مصلحان اجتماعی شده است که با یافتن فرصت‌هایی بتوانند پیوندهای اجتماعی گسسته شده حاصل از این تحول را مجدداً به جامعه بازگردانند (صداقت زادگان، ۱۳۸۴). بسیاری از اندیشمندان اعتقاد دارند که می‌توان از فرایند اجتماعی شدن^۳ که یکی از مهم‌ترین و زیربنایی‌ترین مؤلفه‌ها و محورهای توسعه اجتماعی^۴ است، در بهبود گسست‌های اجتماعی بهره جست (امیر نژاد، رضوی و منافی، ۱۳۸۷). اجتماعی شدن یا جامعه‌پذیری از مهم‌ترین کارکردهای جامعه است که هریک از نهادهای اجتماعی^۵ جامعه سهم خاصی به صورت همگانی و اجباری در اجتماعی شدن شهروندان دارد و از این طریق، جامعه را به سمت اجرای هنجارهای اجتماعی و رعایت ارزش‌های انسانی و اخلاقی سوق می‌دهد (ظهیری، آقاپور، اسمعیل‌وندی و رضوی نیا، ۱۳۹۳). از منظر یک جامعه توسعه‌یافته و یا در حال توسعه، اجتماعی شدن افراد نقش کلیدی در امر عمل به ارزش‌ها^۶، هنجارها^۷ و نقش‌های اجتماعی^۸ آینده دارد و حتی نوع و کیفیت ارزش‌های اساسی در آینده به مقدار زیادی تابع ارزش‌هایی است که در حال حاضر در جامعه وجود دارد و افراد به آن وسیله اجتماعی می‌شوند (امیر تاش و نعمتی، ۱۳۸۹). در فرایند اجتماعی شدن، افراد نحوه زندگی کردن را در جهان اجتماعی یاد می‌گیرند؛ به طوری که قادر شوند به ایده‌ها و نظرات خود شکل دهند و درباره اهداف خود در زندگی اجتماعی و رفتارهای خود با دیگران عاقلانه تصمیم‌گیری کنند (کواکلی^۹، ۲۰۱۰).

رفتار اجتماعی^{۱۰} پایه و اساس زندگی هر فرد است و رشد اجتماعی نیز سبب اعتلای رشد عقلانی دیگر جنبه‌های رشدی فرد می‌شود (پورشاه‌آبادی، ۱۳۹۴). تمامی جوامع معاصر دارای این نگرانی هستند که چگونه نوجوانان خود را برای زندگی شهری و شهروندی آماده کنند و راه و رسم مشارکت در مسائل اجتماعی را به آن‌ها بیاموزند (نوروزی و رحمانی، ۱۳۹۵).

امروزه رفتارهای پرخطر از جمله خودکشی، سوء مصرف مواد، پرخاشگری و ... در نوجوانان به میزانی هشداردهنده بالا رفته است و تقریباً به یک موضوع فراگیر تبدیل شده است (لویسنون^{۱۱}، روهده^{۱۲} و سیلی^{۱۳}، ۱۹۹۴).

1. Social links
2. Sociologists
3. Socialization
4. Social Development
5. Social institutions
6. Values
7. Norms
8. Social roles
9. Coakly
10. Social behavior
11. Lewinson
12. Rohd
13. Seeley

بنابراین به نظر می‌رسد که پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی^۱ در هر جامعه‌ای منوط به شناخت علمی ویژگی‌ها و قانون‌مندی‌های حاکم بر تحول آسیب‌ها در آن جامعه و به‌کارگیری یافته‌های علمی در فرایند برنامه‌ریزی‌های اجتماعی و به عبارت بهتر اجتماعی کردن است (نجفی، بیگدلی، دهشیری، رحیمیان، ۱۳۹۲).

یکی از کارکردهای مهم اجتماعی مشارکت نظام‌دار و برنامه‌ریزی‌شده در ورزش، کمک به رشد و تحول شخصیت روانی، اجتماعی جسمانی افراد جامعه، تحکیم معاشرت جمعی و تسهیل دستیابی به رشد مسؤولیت اجتماعی^۲ و فردی و کاهش آسیب‌های اجتماعی از طریق اجتماعی کردن است (ظهیری و همکاران، ۱۳۹۳).

با وجود اینکه بسیاری از نهادها و سازمان‌های بین‌المللی در مورد اهمیت اجتماعی شدن، همچنین کاهش مشارکت‌های ورزشی^۳ و ارتباط آن با بروز مشکلات اجتماعی مانند افزایش نرخ جرم و جنایت، مصرف مواد مخدر و هنجارشکنی و گریز از قوانین ابراز نگرانی کرده‌اند، اما بسیاری از رهبران سیاسی و برنامه‌ریزان اجتماعی همچنان درک ساده‌لوحانه‌ای از فعالیت‌های ورزشی و کارکردهای متنوع و اثربخش آن در جامعه دارند (قاندی و همکاران، ۱۳۹۵).

بسیاری از مطالعات مربوط به تأثیر مشارکت ورزشی بر ویژگی‌های شخصیتی و سلامت روانی افراد نشان داده است که برنامه‌های ورزشی نه تنها به‌عنوان یک فعالیت تفریحی، بلکه به‌عنوان یک ابزار آموزشی- تربیتی، اهداف روانی- اجتماعی را به همراه دارد، زیرا شرکت در فعالیت‌های ورزشی، افراد را از نظر فضایی و مکانی به هم نزدیک می‌کند و راه‌ها و فرصت‌های بسیاری را برای ماهرشدن در اجتماع فراهم می‌آورد و به‌طورکلی یک جریان و نگرش آموزشی در ابعاد فرهنگی و اجتماعی برای فرد ایجاد می‌کند (مرادی، خالدیان و مصطفایی، ۱۳۹۳).

به گفته کواکلی، فعالیت بدنی یکی از مهم‌ترین منابع اجتماعی شدن^۴، ارتباطات^۵ و انسجام اجتماعی^۶ است که در یک محیط مناسب آموزش‌هایپرا در راستای درونی نمودن ارزش‌ها به نوجوانان برای پیشرفت اجتماعی آن‌ها در آینده داده می‌شود (سوپا^۷ و پوماچی^۸، ۲۰۱۴ الف). به گفته متخصصان، تمرینات و فعالیت‌های ورزشی^۹ شخصیت نوجوانان را تحت تأثیر قرار می‌دهد و اثرات مثبتی را در بدن و ذهن آن‌ها ایجاد می‌کند. فعالیت بدنی چارچوب مناسبی را برای شکل‌گیری نسل جوان- که به‌عنوان یک عامل اجتماعی اهمیت آن در جامعه معاصر در حال افزایش است- به وجود آورده است (سوپا و پوماچی، ۲۰۱۴ ب).

بنابراین با توجه به پیچیدگی روابط اجتماعی^{۱۰} و تعداد روزافزون افرادی که برای برقراری ارتباط با دیگران مشکل دارند یا افرادی که دستخوش ترس از برخوردهای اجتماعی‌اند و یا نوجوانانی که دچار اضطراب، افسردگی و انزوای اجتماعی^{۱۱} هستند، لزوم پرداختن به اجتماعی شدن نوجوانان و عامل‌های مرتبط با آن بیش از پیش احساس

1. Social Harms
2. Social responsibility
3. Sports participation
4. Sources socialization
5. Communication
6. Social cohesion
7. Sopa
8. Pomohaci
9. Sport activities
10. Community Relations
11. Social isolation

می‌شود. در این تحقیق با بررسی پژوهش‌ها و مقالات داخلی و خارجی و بررسی نتایج ۴۲ مقاله پژوهشی محقق بر آن است تا مولفه‌ها و عوامل اثرگذار در فرایند اجتماعی شدن از طریق ورزش را ارائه نماید تا بتوان از آن برای اولویت بندی و میزان سهم این عوامل در فرایند اجتماعی شدن و در نهایت گویی جامع برای اجتماعی شدن استفاده نمود.

جدول ۱: خلاصه نتایج مطالعات داخلی مرتبط با اجتماعی شدن از طریق مشارکت ورزشی

نام نویسنده	سال	شهر	جامعه مورد مطالعه	نوع پژوهش	روش ارزیابی	دیدگاه نظری
رحیم زاده	۱۳۸۴	تهران	کلیه دانشجویان دانشگاه امیرکبیر	فصلنامه روانشناسی تحولی - روان‌شناسی ایرانی	پرسشنامه سنجش تحول روانی - اجتماعی هاولی	نظریه کارکردگرایی
صداقت زادگان	۱۳۸۴	تهران	مقالات مجلات	فصلنامه المپیک	چکلیست	بدون دیدگاه نظری
هاشمی	۱۳۸۹	اهواز	کلیه ورزشکاران باشگاه‌های ورزشی شهرستان اهواز	فصلنامه جامعه‌شناسی ایران	پرسشنامه محقق ساخته	نظریه کنش متقابل نمادین
امیر تاش	۱۳۸۹	مشهد	کلیه دانش آموزان مقطع راهنمایی شهر مشهد	پژوهش نامه علوم اجتماعی	پرسشنامه محقق ساخته	نظریه یادگیری اجتماعی
پارسا مهر	۱۳۸۹	یزد	کلیه دختران دانش آموز شهر یزد	فصلنامه تعلیم و تربیت	پرسشنامه اصلاح شده مشارکت ورزشی فونگ وی بی و فرانسکا	نظریه کنش متقابل نمادین
افخمی	۱۳۹۱	یزد	کلیه دانشجویان دانشگاه یزد در سال تحصیلی ۹۰-۹۱	فصلنامه طلوع بهشت	پرسشنامه محقق ساخته	نظریه کنش متقابل نمادین
تیجوری	۱۳۹۲	زنجان	کشتی گیران نوجوان	همایش ملی دستاوردهای نوین علمی در تربیت بدنی	پرسشنامه استاندارد	نظریه کنش متقابل نمادین
رحمتی	۱۳۹۳	رشت	کلیه قهرمانان رشته‌های مختلف ورزشی دانشگاه گیلان	هشتمین همایش بین‌المللی تربیت بدنی و علوم ورزشی	پرسشنامه و مصاحبه عمیق	تلفیقی (کنش متقابل نمادین و تضادگرایی)
ظهیری	۱۳۹۳	تهران	دانشجویان پسر دانشگاه تهران	هشتمین همایش بین‌المللی تربیت بدنی و علوم ورزشی	پرسشنامه ورزش و اجتماعی شدن آقا پور	نظریه یادگیری اجتماعی
محمد پور	۱۳۹۳	تهران	تماشاگران تیم فوتبال پرسپولیس	هشتمین همایش بین‌المللی تربیت بدنی و علوم ورزشی	پرسش نامه انگیزش هواداران الهی و رفتار خرید کیم	بدون دیدگاه نظری
فرج زاده	۱۳۹۳	ارومیه	تمامی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه ارومیه	اولین همایش ملی انجمن مدیریت ورزشی	پرسشنامه فرهنگ پذیری ورزش کاشف	نظریه فمینیسم انتقادی
شبیعی	۱۳۹۳	بندرعباس	کلیه دانشجویان دانشگاه‌های بندرعباس	همایش ملی تحکیم بنیان خانواده و نقش زن	پرسشنامه محقق ساخته	تلفیقی (کنش متقابل نمادین و فمینیسم انتقادی)
وسی	۱۳۹۴	تهران	دانشجویان تحصیلات تکمیلی جامعه‌شناسی ورزش	نهمین همایش بین‌المللی تربیت بدنی و علوم ورزشی	پرسشنامه محقق ساخته	بدون دیدگاه نظری
جعفری	۱۳۹۴	تهران	کتاب و مقالات مرتبط با موضوع تحقیق	نهمین همایش بین‌المللی تربیت بدنی و علوم ورزشی	چکلیست	بدون دیدگاه نظری
پور شاه‌آبادی	۱۳۹۴	تهران	کتاب و مقالات مرتبط با موضوع تحقیق	هشتمین کنگره پیشگامان پیشرفت	چکلیست	نظریه کارکردگرایی
شمسی	۱۳۹۴	اصفهان	جوانان ۱۵-۲۹ سال ساکن اصفهان	فصلنامه مطالعات مدیریت ورزشی	پرسشنامه محقق ساخته	نظریه کارکردگرایی
آهار	۱۳۹۴	یزد	کلیه دانش آموزان پسر سال سوم متوسطه دوره اول	اولین همایش ملی علوم کاربردی ورزش و تندرستی	پرسشنامه شخصیت کالیفرنیا، خودکنترلی روزنیام و هوش عاطفی یار	بدون دیدگاه نظری
شادمنفعت	۱۳۹۴	رشت	کلیه ورزشکاران شهر رشت	پایان‌نامه کارشناسی ارشد	پرسشنامه و مصاحبه عمیق	نظریه کارکردگرایی
نخعی نژاد	۱۳۹۵	بیرجند	تمامی کارکنان شاغل در شهرداری بیرجند	اولین همایش ملی تحولات علوم ورزشی در حوزه سلامت، پیشگیری و قهرمانی	پرسشنامه محقق ساخته	بدون دیدگاه نظری
شبیعی	۱۳۹۵	رشت	تمامی جوانان و نوجوانان ورزشکار ۱۵ تا ۲۹ سال شهر رشت	فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی	پرسشنامه محقق ساخته	نظریه کنش متقابل نمادین
رنیسی	۱۳۹۵	قم	اسناد و مدارک	دومین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در حوزه علوم تربیتی و روانشناسی و مطالعات اجتماعی ایران	چکلیست	بدون دیدگاه نظری
رمضانی نژاد	۱۳۹۵	رشت	کارشناس و پژوهشگران حوزه فرهنگ و تربیت بدنی	مطالعات مدیریت ورزشی	مطالعه کتابخانه‌ای - پرسشنامه	بدون دیدگاه نظری
صادقی	۱۳۹۵	شیراز	تمامی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد شیراز	دومین همایش ملی علوم و فناوری‌های نوین ایران	پرسشنامه شمسی و همکاران، انگیزه مشارکت ورزشی گیل و همکاران	نظریه کنش متقابل نمادین
قدیمی	۱۳۹۶	تهران	کتابخانه‌ای و اسنادی	مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران	چکلیست	بدون دیدگاه نظری

جدول ۲: خلاصه نتایج مطالعات خارجی مرتبط با اجتماعی شدن از طریق مشارکت ورزشی

نام نویسنده	سال	کشور	جامعه مورد مطالعه	نوع پژوهش	روش ارزیابی	دیدگاه نظری
Ruddell	۲۰۰۶	آمریکا	ورزشکاران زن بسکتبال با ویلچر	Journal of Leisure Research	Kenyon & McPherson scale (1973)	نظریه کنش متقابل نمادین
Sadlik	۲۰۰۷	آمریکا	خانواده دانش آموزان شرکت کننده در فعالیت بدنی	Discourse & Society	قوم نگارانه	نظریه کنش متقابل نمادین
Rintaugu	۲۰۰۹	کنیا	دانش آموزان ورزشکار دختر و پسر مقطع متوسطه اول	Journal of Educational Research and Development	Greendorfer & Lewko scale (1987)	نظریه کنش متقابل نمادین
Beamon	۲۰۱۰	آمریکا	ورزشکار آمریکا آفریقایی تبار	Journal of Black Studies	مصاحبه	نظریه کنش متقابل نمادین
Rintaugu	۲۰۱۱	کنیا	دانش آموزان ورزشکار دختر و پسر مقطع متوسطه اول	International Journal of Current Research	پرسشنامه محقق ساخته	نظریه کنش متقابل نمادین
Movahedi	۲۰۱۱	ایران	دانش آموز ۱۳-۱۹ دارای اختلال دید	Research in Developmental Disabilities	Weitzman's Social Maturity Scale (1949)	نظریه یادگیری اجتماعی
Devecioglu	۲۰۱۲	ترکیه	دانشجویان شرکت کننده در ورزش های گروهی و انفرادی	Social and Behavioral Sciences	Sahan scale (2007)	نظریه یادگیری اجتماعی
Shippi	۲۰۱۲	قبرس	ورزشکاران و کادر فنی تیم های المپیک قبرس	Physical culture and sport studies and research	پرسشنامه محقق ساخته	نظریه کنش متقابل نمادین
Rahmati	۲۰۱۴	ایران	دانشجویان دانشگاه گیلان	International Journal of Sport Studies	پرسشنامه محقق ساخته	نظریه کنش متقابل نمادین
Overdevest	۲۰۱۴	هلند	خانواده و دانش آموز ۹ تا ۱۰ سال	Master's Thesis	مصاحبه	نظریه کنش متقابل نمادین
Sopa	۲۰۱۵	رومانی	دانش آموزان مقطع ابتدایی	International Scientific Conference Sport, Education, Culture	مشاهده	نظریه یادگیری اجتماعی
Stuij	۲۰۱۵	هلند	دانش آموزان ابتدایی	Sport, Education and Society	مشاهده	نظریه تضاد گرایی
Inan	۲۰۱۵	ترکیه	دانشجویان مشارکت کننده در ورزش دانشگاهی	Journal of Education and Training Studies	Sahan scale (2007)	تلفیقی (نظریه فمینیسم انتقادی و نظریه یادگیری اجتماعی)
Pomohaci	۲۰۱۶	رومانی	اسناد و مدارک	Revista Academiei Forțelor Terestre journal	چک لیست	بدون دیدگاه نظریه
Pot	۲۰۱۶	هلند	دانش آموز با سطح اجتماعی اقتصادی پایین	Sport, Education and Society	مصاحبه	نظریه تضاد گرایی
Pomohaci	۲۰۱۶	رومانی	دانش آموز مقطع متوسطه دوم	Scientific Bulletin	پرسشنامه محقق ساخته	نظریه کنش متقابل نمادین
Juan	۲۰۱۷	اسپانیا	دانش آموزان سال اول مقطع متوسطه اول	Psychological Reports	Pieron et al scale (2008)	نظریه کنش متقابل نمادین
Ilkm	۲۰۱۸	ترکیه	دانش آموز	Asian Journal of Education and Training	Demirdag (2010)	نظریه یادگیری اجتماعی

مبانی نظری پژوهش

در زمینه اجتماعی شدن، نظریه‌ها مختلفی توسط نظریه‌پردازان و جامعه‌شناسان ارائه شده است. یکی از مهم‌ترین نظریه‌ها، دیدگاه کارکردگرایی است. دیدگاه کارکردگرایی^۱، به‌طور وسیعی در جامعه‌شناسی ورزشی و مطالعات و تحقیقات مربوط به اجتماعی شدن مورد استفاده قرار گرفته است. اساس نظریه کارکردگرایی بر این اصل مبتنی است که هر پدیده اجتماعی، کارکرد معینی بر عهده دارد و به نحوی بر دوام و اداره جامعه مؤثر است (پیری، آهار و محمودی، ۱۳۹۴). از نظر این دیدگاه، جامعه مجموعه سازمان‌یافته‌ای از بخش‌های متقابلاً وابسته است که به‌وسیله ارزش‌ها و فرآیندهایی که سبب خلق وفاق در بین افراد جامعه می‌شوند، انسجام می‌یابد. در این مکتب جامعه به‌مثابه یک نظام سازمان‌یافته، باثبات و منسجم در نظر گرفته می‌شود که اکثر افراد آن درباره ارزش‌های کلی با یکدیگر توافق دارند (شفیعی و همکاران، ۱۳۹۳). از نظر تالکوت پارسونز^۲، اجتماعی شدن فعالیت است که بر اساس آن نظام فرهنگی در نظام شخصیتی درونی می‌شود. نظام شخصیتی در تئوری پارسونز از طریق اجتماعی شدن به ابزاری تبدیل می‌شود که نظام اصلی از طریق آن به اهداف خود دست می‌یابد. رویکرد کارکردگرایی، ورزش را به‌عنوان یک نهاد اجتماعی پویا و مؤثر مورد توجه قرار می‌دهد و ارتباط و پیوستگی آن را با جامعه بررسی می‌کند (نادریان جهرمی، ۱۳۹۴). علاوه بر این، کارکردگرایان به تأثیرات ورزش و کارکرد آن در اجتماعی شدن و پیوندهای مختلف اجتماعی در نوجوانان و جوانان و سازگار نمودن افراد جامعه با ارزش‌های مثبتی نظیر میهن‌پرستی^۳ و نقش آن در تقویت توانایی‌های فیزیکی تأکید دارند و آن را به‌عنوان عرصه‌ای برای تجلی تنش‌ها و تخلیه انرژی پرخاشگرانه با شیوه اجتماعی مطلوب در نظر می‌گیرند. به اعتقاد صاحب‌نظران این مکتب، ورزش، افراد یک جامعه یا حتی یک ملت را دورهم جمع می‌کند و نوعی احساس وحدت و یکپارچگی اجتماعی را رواج می‌دهد (شادمفعت، ۱۳۹۴). به عبارت بهتر، این نظریه‌پردازان به بررسی اثرات و کارکردهای ورزش به‌عنوان یک نهاد اجتماعی مؤثر در قرن حاضر می‌پردازند. درحالی‌که کارکردگرایان بر ساماندهی جامعه تأکید می‌ورزند، نظریه‌پردازان تضاد^۴، عدم توافق و کشمکش را در هر نقطه‌ای از نظام اجتماعی می‌بینند و معتقدند که هرگونه نظم در جامعه ناشی از اعمال زور سران جامعه است و بیشتر بر نقش قدرت در حفظ جامعه انگشت می‌گذارند. یکی از موارد مورد تأکید تضادگرایان، توجه به مفهوم قدرت به خصوص در حوزه اقتصادی است (نادریان جهرمی، ۱۳۹۴). بنابراین نظریه تضاد، نهاد ورزش به‌ویژه ورزش‌های تجاری را به‌منزله افیون جامعه تلقی می‌کند؛ یعنی فعالیت و نمایش که آگاهی از استثمار اقتصادی^۵ را در میان افراد محروم از بین می‌برد و درعین حال امتیاز و جایگاه کسانی را که کنترل ثروت و اقتصاد را در دست دارند استمرار می‌بخشد. در نتیجه می‌توان گفت که این نظریه بر این باور است که کل زندگی اجتماعی از نیروهای اقتصادی و ضرورت‌های سرمایه در جامعه الهام پذیرفته و شکل گرفته است و جامعه‌شناسان را به این سمت سوق می‌دهد که هنگام مطالعه ورزش (فرایند اجتماعی شدن ورزشی) تنها به نیروی اقتصادی توجه

1. Functionalism theory
2. Talcott Parsons
3. Patriotism
4. Conflict theory
5. Economic exploitation

کنند (کواکلی، ۲۰۱۰). آن‌ها بر این عقیده‌اند که از طریق فرایندهای اقتصادی یک انسان انفعالی و غیراجتماعی به یک فرد تربیت‌شده اجتماعی تبدیل می‌شود و قادر است که خدمات و کالاهای مؤثر و ارزشمندی را به مشتریان و جامعه ارائه کند. بسیاری از پیش فرض‌های دیدگاه تضادگرایی این است که افراد با استفاده از قدرت اقتصادی قادرند وضعیت خود را در جامعه متحول و پویایی امروز تثبیت کنند. جامعه‌شناسان طرفدار نظریه تضادگرایی با اشاره به ماهیت سرمایه‌داری^۱ که در شکل‌های مختلف ورزش حاکم شده است معتقدند که افراد بر اساس پایگاه اقتصادی^۲ می‌توانند شرایط متفاوتی را در فعالیت‌های ورزشی داشته باشند (اوردوست، ۲۰۱۴). از آنجایی که تضادگرایان به بررسی نظام‌های اجتماعی از دیدگاه اقتصادی می‌پردازند و اعتقاد دارند که از طریق جنبه‌های اقتصادی یک انسان غیراجتماعی به یک فرد تربیت‌شده اجتماعی تبدیل می‌شود، نظریه کنش متقابل نمادین^۳ به جنبه‌های گوناگون جهت اجتماعی شدن توجه می‌کند. رویکرد کنش متقابل مدعی است که شکل‌گیری اعمال به‌هم‌پیوسته زندگی اجتماعی، یک جامعه بشری را می‌سازد. این قضایا یک جامعه بشری را به صورتی نشان می‌دهد که از «مردم زنده و در حال فعالیت» تشکیل شده است؛ مردمی که یکدیگر را در موقعیت‌های مختلف - همچون موقعیت‌های ورزشی - ملاقات می‌کنند و در این موقعیت‌ها باید رفتارشان را با یکدیگر وفق دهند (منادی، ۱۳۸۶). رویکرد کنش متقابل به مسائلی مانند کسب هویت اجتماعی^۴ - همچون هویت ورزشی^۵ - نحوه تعریف جهان و زندگی، اهداف و آرزوهایی که فرد در زندگی دنبال می‌کند، کنش‌های متقابلی که فرد با دیگران دارد و نقش این اهداف اجتماعی و کنش‌های متقابل در تصمیم‌گیری‌های فردی (تصمیم‌گیری‌های ورزشی) و مطالعه جهان اجتماعی که فرد در آن به سر می‌برد علاقه‌مند است و به گفته کواکلی که در بیشتر پژوهش‌های خود از این رویکرد استفاده نموده است، نظریه کنش متقابل به موضوعات مربوط به معنا، هویت، روابط اجتماعی و خرده‌فرهنگ‌ها^۶ در ورزش می‌پردازد. این نظریه بر این دیدگاه استوار است که رفتار انسان شامل انتخاب‌هایی است که مبتنی بر تعریف از واقعیت هستند؛ واقعیتی که مردم در حین کنش متقابل با دیگران می‌سازند (کواکلی، ۲۰۱۰). پژوهشگرانی که از رویکرد کنش متقابل به‌منظور مطالعه فرآیند اجتماعی شدن ورزشی استفاده می‌کنند در پژوهش‌های خود به دیدن جهان از نگاه افرادی توجه دارند که آنان را مشاهده می‌کنند، با آن‌ها مصاحبه می‌کنند و با آن‌ها کنش متقابل دارند (هاشمی و مرادی، ۱۳۸۹).

از دیدگاه نظریه‌پردازان کنش متقابل نمادین، اجتماعی شدن افراد در گروه‌های اجتماعی گوناگون است که طی دو حالت درگیر شدن در ورزش و درگیر ماندن در ورزش اتفاق می‌افتد. به اعتقاد این نظریه‌پردازان، افراد مختلف با سنین و جنسیت متفاوت ممکن است در فرآیند اجتماعی شدن با یکدیگر تفاوت داشته باشند. بر اساس دیدگاه نظریه‌پردازان، این گروه افراد شرکت‌کننده در ورزش بر اساس نوع ورزش انفرادی و تیمی شرایط اجتماعی شدن آن‌ها متفاوت خواهد بود و این بدان معنا نیست که ورزش به یک حالت مشخص و

1. Capitalism
2. Economic base
3. Symbolic interaction theory
4. Social Identity
5. Sports identity
6. Subcultures

ثابت شرایط را برای انتقال ارزش‌ها در جامعه ایفا کند. درحالی‌که بر اساس دیدگاه نظریه‌پردازان انتقادی، افراد از طریق ورزش دقیقاً همان چیزهایی را بر خود تحمیل می‌کنند که جامعه بر آن‌ها تحمیل می‌کند و با توجه به فعالیت‌های بدنی که توسط ورزش اعمال می‌شود و کارکردی ساختن بدن در جریان فعالیت‌های تیمی که به‌گونه‌ای جالب در اکثر ورزش‌های مردمی روی می‌دهد، افراد ناخواسته و ناآگاهانه در قالب شیوه‌های رفتاری ویژه‌ای بار می‌آیند. آن‌ها به این نتیجه رسیدند که اشکال مسلط ورزش در اکثر جوامع از نظر اجتماعی به شیوه‌هایی ساخته شده‌اند که به‌گونه‌ای سیستماتیک و انحصاری برخی افراد را بر دیگران برتری می‌بخشند (حسن‌زاده، ۱۳۹۰). نظریه‌های فمینیسم انتقادی^۱ از زیرشاخه‌های رویکرد انتقادی هستند که با اتخاذ رویکرد انتقادی بر جنسیت^۲ به منزله یک مقوله تجربی تأکید دارند و ورزش را به‌عنوان عرصه‌ای برای تولید، بازتولید و دگرگونی‌های مربوط به جنسیت و ساختار روابط جنسیتی در جامعه می‌دانند. بل هوکس^۳ صاحب‌نظر، نویسنده و فعال اجتماعی، فمینیسم را به‌صورت یک مفهوم نظری- اجتماعی جهت پایان دادن به تبعیض جنسیتی، استثمار جنسی و ظلم و ستم تعریف می‌نماید و به دنبال ایجاد شرایط برابر برای زنان و مردان در انواع مشارکت و اجتماعی شدن از طریق شرکت در فعالیت‌های مختلف از جمله ورزش است.

برخلاف دیدگاه نظریه‌پردازان فمینیسم انتقادی که به برابر و ثابت بودن شرایط برای انتقال ارزش‌ها در زنان و مردان تأکید داشتند، طرفداران نظریه یادگیری اجتماعی^۴ تأکید زیادی بر نقش عوامل محیطی و ثابت نبودن شرایط محیطی در یادگیری نگرش‌ها و رفتارها دارند. این نظریه بر ارتباط سه‌گانه بین افراد، رفتار و محیط از طریق فرآیند التزام یا علیت متقابل تأکید می‌کند. گرچه فرآیند یادگیری در دو محیط فیزیکی (جنبه‌های مادی میدان رفتار) و محیط اجتماعی (حضور واقعی یا خیالی دیگران) و یا مشارکت آنان در زمان یادگیری رخ می‌دهد، با این حال به نظر می‌رسد محیط اجتماعی اهمیت ویژه‌ای دارد (ریاحی، ۱۳۸۶).

آلبرت باندورا^۵ - نظریه‌پرداز یادگیری اجتماعی - در توضیح فراگیری ارزش‌ها و رفتارهای اجتماعی و نقش‌های که در ورزش به دست می‌آید بیان می‌کند که فرد از دو طریق ارزش‌ها و رفتارهای اجتماعی را یاد می‌گیرد: نخست از طرق آموزش مستقیم و به تعبیر دیگر، شرطی‌سازی^۶ که به کمک عوامل تقویت‌کننده که طی آن با پاداش و تنبیهی که دریافت می‌کند، نسبت به نوع ارزش و رفتار متعاقب آن شرطی شده و آن‌ها را فرامی‌گیرد؛ دوم از راه تقلید که گاه از آن به عنوان همانندسازی^۷ یا سرمشق‌گیری یاد می‌شود و طی آن رفتارهای متناسب با ارزش‌ها توسط والدین و دیگر عوامل اجتماعی شدن الگوسازی^۸ می‌شوند و فرد از این الگو تقلید و پیروی می‌کند. به عقیده باندورا، حضور در محیط فیزیکی و مشاهده و الگوبرداری از رفتار خود عاملی برای انتقال ارزش‌ها به افرادی است که تازه به این محیط‌ها قدم نهاده‌اند (بستان، ۱۳۸۵).

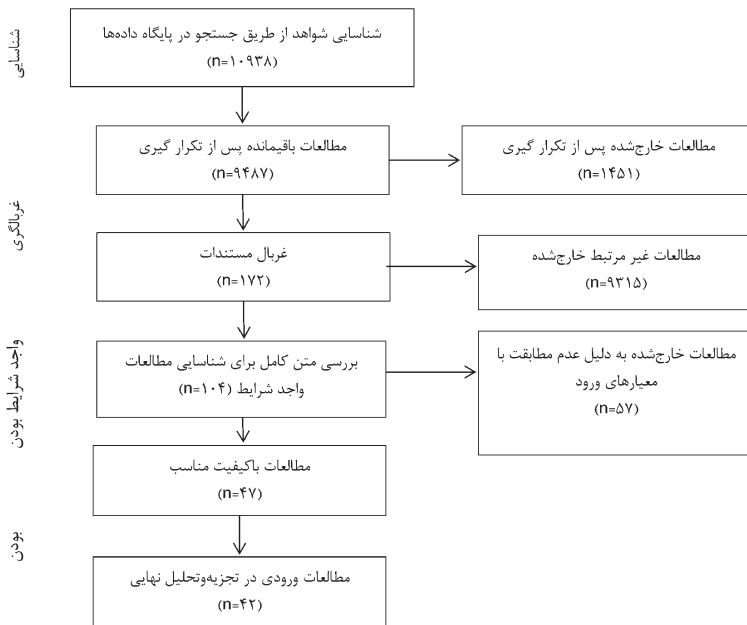
1. Feminist Critical Theories
2. Gender
3. Bell Hooks
4. Social Learning Theory
5. Albert Bandura
6. Conditioning
7. Replication
8. Patterning

با توجه به دیدگاه‌های مختلف اجتماعی مطرح شده که هر یک از محققان از زاویه دید خود به موضوع فرایند اجتماعی شدن نگر بسته‌اند، وجه اشتراک همه دیدگاه‌ها اولویت دادن به فرایند اجتماعی شدن به ویژه در برنامه آموزشی مدارس است؛ چنان که همه آنان بر نقش این موضوع در توسعه و بالندگی جوامع خود تأکید داشته‌اند. از طرف دیگر، تمامی این دیدگاه‌ها بر این امر اتفاق نظر دارند که با کمک ابزارهای همانند ورزش به ویژه در سنین نوجوانی می‌توان شرایط را برای پذیرش ارزش‌ها و هنجارهای موردقبول اجتماع و درونی نمودن آن فراهم نمود.

روش شناسی پژوهش

پژوهش حاضر به روش مرور سیستماتیک مقالات چاپ شده در مورد اجتماعی شدن از طریق مشارکت در برنامه ورزشی انجام شد. بر همین اساس، مقالات فارسی زبان و انگلیسی زبان چاپ شده در مجلات علمی - پژوهشی داخل و خارج کشور مورد جستجو قرار گرفتند.

در این پژوهش برای جستجوی مقالات داخلی از پایگاه‌های اطلاعاتی Sid، Magiran، Noormags، Scienedirect، Sage، و برای جستجوی مقالات خارجی از پایگاه‌های civilica، IranDoc و Ensani استفاده گردید. جستجو محدود به ۱۷ سال اخیر و به‌روز شده تا سال ۱۳۹۷ برای مجلات داخلی و ۲۰۱۸ برای مجلات خارجی و از میان پایان‌نامه‌ها، مجلات علمی داخل و مقالات ارائه شده در کنگره‌ها بود. کلیدواژه‌های اجتماعی شدن، جامعه‌پذیری، مشارکت ورزشی، اجتماعی شدن از طریق ورزش و مرور سیستماتیک و سایر کلیدواژه‌های مناسب و ترکیب آن‌ها به دو زبان فارسی و انگلیسی تعیین و با استفاده از MESH استاندارد گردید.

شکل ۱: فلوجارت مراحل ورود مطالعات به مرور سیستماتیک در پایگاه‌های داخلی و خارجی

همان طور که فرآیند ورود مطالعات به مرور سیستماتیک در شکل ۱ نشان داده شده است، ابتدا بر اساس هدف پژوهش، فهرستی از عناوین و چکیده تمام مقالات جستجو شده در پایگاه‌های داخلی و خارجی تهیه شد. سپس مقالات با عناوین تکراری حذف شدند. در ادامه، چکیده مقالات برای یافتن مطالعات مناسب بررسی شد. در مرحله بعد مجدداً با خواندن تمام متن، مقالاتی که شرایط ورود به مطالعه را نداشتند، اما در مرحله اول علیرغم خواندن چکیده و عنوان، وارد مطالعه شده بودند، حذف گردید. در مرحله خواندن تمام متن، مقالاتی که از نظر کیفیت شرایط ورود به مطالعه را داشتند از نظر معیارهای ورود نیز ارزیابی شدند. این بررسی با استفاده از فرم‌های ارزیابی نقادانه استراب^۱ و کنسورت^۲ انجام گردید. پس از طی این مراحل در نهایت ۲۴ مقاله فارسی و ۱۸ مقاله انگلیسی (در مجموع ۴۲ مقاله) برای استخراج داده‌ها و تجزیه و تحلیل در این مطالعه مورد بررسی قرار گرفت. این مقالات بر اساس فرم استخراج داده‌ها که شامل نام نویسنده، سال انتشار، نام مجله و یا همایش، مکان، روش مطالعه، ابزار پژوهش، جامعه مورد مطالعه، تعداد نمونه، روش نمونه‌گیری و مقطع یا سال تحصیلی بود، بررسی شدند. چون مطالعات به صورت همگون نبودند، انجام متاآنالیز امکان‌پذیر نبود و تحلیل اطلاعات به شکل کیفی انجام گردید.

یافته‌های پژوهش

تحلیل زمانی مطالعات

تعداد مقالات نمایه شده برحسب سال انتشار در جدول ۱ و ۲ نشان داده است. به منظور تشریح واضح تر و راحت تر مباحث پژوهش‌ها، محدوده زمانی مقالات داخلی از سال ۱۳۸۴ (انتشار اولین مقاله) تا سال ۱۳۹۶ و پژوهش‌های خارجی از سال ۲۰۰۶ تا سال ۲۰۱۸ به دو دوره تقسیم شد.

● دوره اول

تعداد مقالات مرتبط با اجتماعی شدن از طریق ورزش در مطالعات داخلی قبل از ۱۳۹۰، تنها ۵ مورد و در مطالعات خارجی قبل از ۲۰۱۰، تنها ۴ مورد بود. مباحث تحقیق در این دوره در هر دو گروه مطالعات داخلی و خارجی خیلی پراکنده بودند و به طور خاصی بر نقش و تأثیر خانواده به عنوان اولین منبع اجتماعی کننده در ایجاد انگیزه افراد جهت شرکت در فعالیت‌های ورزشی تأکید داشتند. پیشنهادهای ارائه شده در این دوره بیشتر بر ایجاد آگاهی خانواده‌ها در زمینه اهمیت ورزش به عنوان یک منبع اجتماعی کننده متمرکز بود.

● دوره دوم

تعداد مقالات داخلی بعد از سال ۱۳۹۰ و مقالات خارجی بعد از ۲۰۱۰، به طور چشمگیری افزایش یافته است. در این دوره هنوز مباحث تحقیقی مثل نقش خانواده در اجتماعی شدن از طریق ورزش مطالعه می شدند، اما به مرور موضوعات مختلفی مطرح گردیدند. در بیشتر این مطالعات تمرکز بر روی منابع اجتماعی شدن از جمله گروه دوستان، معلمان، مربیان، دیگران مهم و ... بوده است. همچنین در این دوره مطالعات باهدف

1. Strobe

2. Consort

بررسی اهمیت و همچنین کارکرد و اثرات اجتماعی شدن از طریق ورزش به انجام رسیده است. همان طور که مشخص است در این دوره زمانی نسبت به دوره اول مباحث بیشتر و متفاوتی پیرامون اجتماعی شدن از طریق ورزش به انجام رسیده است که این امر بیانگر پی بردن به اهمیت مسائل اجتماعی و انتقال ارزش های جامعه در افراد است.

تحلیل محل انجام مطالعات

توزیع انتشار از نظر محل انجام مطالعات داخلی در جدول ۱ نشان داده شده است. با انجام یک بررسی کلی مشاهده شد که تعداد زیادی از مطالعات داخلی، مربوط به شهر تهران است. مجموع ۱۲ شهر توسط مقالات پوشش داده شده بودند. بیش از ۳۰ درصد مطالعات در شهر تهران انجام شده است و سایر شهرها یا مناطق با تعداد قابل توجه مطالعات به ترتیب شهرهای رشت و یزد بودند.

از طرف دیگر، توزیع انتشار مقالات خارجی از نظر کشور محل انجام تحقیق در جدول ۲ نشان داده شده است. یافته ها در زمینه بررسی مقالات انگلیسی نشان داد که میزان پراکندگی مطالعات در کشورهای مختلف مشابه است. در مجموع، ۸ کشور توسط مقالات مرتبط با اجتماعی شدن از طریق ورزش پوشش داده شده بودند که بیشترین میزان مربوط به کشورهای آمریکا، ترکیه، رومانی و هلند هر یک با ۳ مقاله بود.

تحلیل جامعه مورد مطالعه

از دیدگاه بسیاری از نظریه پردازان، اجتماعی شدن در دو مرحله صورت می گیرد: ابتدایی ترین نوع اجتماعی شدن در سال های اولیه زندگی حادث می شود و توسط اعضای خانواده شرایط برای اجتماعی شدن فرد مهیا می گردد که از آن به عنوان «اجتماعی شدن اولیه» یاد می شود. در ادامه زندگی، فرد با حضور در محیط های اجتماعی از قبیل مدرسه، محیط ورزشی و جامعه و ایجاد مراودات با افراد مختلف شرایط را برای اجتماعی شدن خود فراهم می نماید که از آن به عنوان «اجتماعی شدن ثانویه» تعبیر شده و از نظر محققان مهم ترین نوع اجتماعی شدن است.

در مطالعات مورد بررسی در داخل و خارج از کشور در زمینه جامعه آماری، بسیاری از محققان تمرکز خود را بر روی تأثیر مشارکت ورزشی بر اجتماعی شدن ثانویه معطوف نموده اند. در پژوهش های داخلی و خارجی که در این مطالعه مورد بررسی قرار گرفتند، ۱۹ مطالعه در داخل و ۱۷ مطالعه در خارج از کشور به بررسی این فرایند در دوران نوجوانی، جوانی و بزرگسالی پرداخته اند. نکته قابل تأمل این است که در بین مطالعات بررسی شده، توجه به اجتماعی شدن اولیه وجود نداشته است و محققین در این زمینه به دلیل پیچیده بودن شرایط رفتاری کودکان تمایل به انجام پژوهش نداشته است.

در بررسی های صورت گرفته مشاهده شد که بین توجه به جامعه آماری در مطالعات خارجی و داخلی تفاوت قابل توجهی مشاهده می شود. در مطالعات داخلی بیشترین توجه به نوع جامعه آماری مقالات با تعداد ۱۴ مطالعه مربوط به گروه سنی جوانان است، در حالی که در مطالعات خارجی بیشترین توجه به نوع جامعه آماری مقالات با تعداد ۱۱ مطالعه مربوط به گروه سنی نوجوانان و یا به عبارت بهتر دانش آموزان است. این امر نشان دهنده این است که محققان خارجی بر این اصل اعتقاد دارند که افراد در عنوان نوجوانی مقدماتی را برای

نهادینه نمودن ارزش‌ها در خود فراهم می‌کنند. البته باید به این نکته نیز اشاره نمود که شاید وجود تفاوت‌های فرهنگی در کشور ایران با سایر ملل باعث شده است که به جامعه آماری جوان بیشتر از نوجوان توجه شود و اعتقاد بر این باشد که افراد از ابتدای آغاز جوانی به دنبال نهادینه نمودن ارزش‌ها باشد.

تحلیل موضوعی مطالعات

● اهمیت اجتماعی شدن از طریق مشارکت ورزشی

ورزش یک پدیده اجتماعی، جهانی و تاریخی است. به عبارت دیگر، ورزش از یک طرف به عنوان یک نهاد اجتماعی، دارای کارکردهای خاص برای نظام اجتماعی است و از طرف دیگر، به عنوان بخشی از یک نظام اجتماعی تحت تأثیر نظام اجتماعی کل می‌باشد و در عین حال بر آن نیز تأثیر می‌گذارد. ورزش در هر جامعه‌ای متأثر از ساختار اجتماعی حاکم بر همان جامعه و بیانگر ارزش‌ها و هنجارهای حاکم بر آن است. به همین سبب ورزش به عنوان یک پدیده اجتماعی مورد توجه جامعه‌شناسی می‌باشد. در این بین جامعه‌شناسان ورزش در معنای عام به دنبال شناخت تأثیر جامعه و نهادهای آن بر رشد و رونق ورزش و از دیگر سو تأثیر ورزش بر جامعه و سایر نهادهای آن می‌باشند. بسیاری از محققان جامعه‌شناسی ورزشی در پی شناخت موضوعاتی مانند عوامل تأثیرگذار بر مشارکت یا عدم مشارکت افراد در فعالیت‌های ورزشی هستند و سعی در جهت‌دهی به نقدهای مطرح‌شده توسط مردم در زمینه بی‌اثر بودن ورزش در فرایندهای اجتماعی و حل مسائل مطرح‌شده توسط آنان را دارند. بر اساس یافته‌ها در مطالعات بررسی‌شده، تعداد ۶ پژوهش باهدف اجتماعی شدن از طریق ورزش به اهمیت نقش این فرایند در توسعه اجتماعی و فرهنگی کشور صحنه گذاشته‌اند.

این محققان بیان می‌کنند که برخلاف جامعه‌شناسان ورزشی، تعدادی از پژوهشگران علوم ورزشی که هدف تحقیقات خود را بهبود عملکرد ورزش و ورزشکاران می‌دانند بر این اعتقاد هستند که پژوهش اجتماعی ورزش، کاری بی‌فایده است، چراکه تأثیری بر عملکرد ورزشکاران ندارد یا برخی از فارغ‌التحصیلان کارآمد دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی تربیت بدنی و علوم ورزشی به این باور نرسیده‌اند که توانایی انجام مطالعات و تحقیقات اجتماعی ورزش را دارند. شک و تردید کارشناسان علوم دیگر درباره دشوار بودن عینی‌گرایی در این‌گونه تحقیقات و نیز تسلط پاره‌ای از مفاهیم پیرامون ورزش که این پدیده را صرفاً یک سرگرمی و بازی می‌دانند نیز از جمله مشکلات بر سر راه پیشرفت مطالعات اجتماعی و فرهنگی ورزش به شمار می‌رود. بنابراین اگر در جامعه‌ای زمینه برای ایجاد و توسعه روابط فرهنگی و ورزش به وجود نیاید، طبیعی است که رابطه ورزش با فرهنگ در سطح ثابتی باقی خواهد ماند (جعفری، سمیع نیا و ایمانی، ۱۳۹۴). به نظر برخی محققان به‌منظور ایجاد ارتباط پویا بین ورزش با فرهنگ در سطح کلان اجتماعی، شناسایی عوامل تأثیرگذار بر اجتماعی شدن از طریق ورزش که می‌تواند نقش بسزایی در فرهنگ‌سازی ورزش و خدمات مربوط به آن داشته باشد، امری ضروری به نظر می‌رسد (ویسی، ۱۳۹۴). در مجموع، نقش ورزش و فعالیت بدنی از منظر مطالعات بررسی‌شده به‌عنوان راهبردی که توانایی بالقوه‌ای در یاری‌رساندن به اهداف سلامتی، اجتماعی و اقتصادی دارد، بسیار حائز اهمیت است. در این میان، اجتماعی شدن نسبت به مقوله‌های مختلف اجتماعی در زمینه توسعه

فرهنگ در اجتماع از جمله رفتار ارزشی، شیوه زندگی و نگرش جهانی شدن از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و همین امر باعث شده تا مباحث مربوط به اجتماعی شدن یا جامعه‌پذیری، کانون توجه بسیاری از مکاتب جامعه‌شناسی، انسان‌شناسی و روانشناسی برای سالیان متمادی باشد (آهار و اصلان خانی، ۱۳۹۴). ورزش و فعالیت‌های ورزشی از آنجاکه دارای یک خط‌مشی آموزشی، تعلیمی و تمرینی است، می‌تواند نقش مهمی را در روند اجتماعی شدن ایفا کند و به‌عنوان عاملی مؤثر در تسریع جامعه‌پذیری و تحول روانی و اجتماعی افراد تلقی گردد (افخمی، کمالی، محمدی، لائح، محمدی، حسینی، ۱۳۹۴).

از دیدگاه برخی از پژوهشگران، مباحث مربوط به اجتماعی شدن را می‌توان در ابعاد مختلف توسعه ورزش در جامعه مورد بررسی قرار داد.

در بعد توسعه سیاسی، ورزش با تخلیه هیجان، تنش‌ها و انرژی پرخاشگری افراد و نیز تأکید بر ارزش‌های مثبت اجتماعی، در اجتماعی شدن سیاسی نقش دارد و باعث تقویت وحدت ملی و ثبات و تعادل اجتماعی می‌گردد. در بعد توسعه آموزشی رسانه‌های عمومی از جمله رسانه‌های دیداری و شنیداری به‌منظور ترویج فرهنگ، هنجارها و ارزش‌های اجتماعی مناسب در جامعه به توسعه آموزشی و فناوری فرهنگ در توسعه فرهنگی ورزشی می‌توانند کمک نمایند. همچنین، ورزش از سازوکار مفید و مؤثری در نزدیک کردن خرده‌فرهنگ‌ها به یکدیگر برخوردار است.

نتایج تحقیقات مختلف حاکی از آن است که اعتماد و مشارکت اجتماعی، وضعیت مطلوبی در ایران ندارد و وجود تعارض میان سنت و مدرنیته، از خودبیگانگی فرهنگی، فقدان یا ضعف نهادهای مدنی، آسیب‌ها و مشکلات اجتماعی و غلبه ثروت و قدرت بر تعهد و مسئولیت‌پذیری، ضرورت توسعه فرهنگ اجتماعی را نشان می‌دهد. رسوخ برخی ناهنجاری‌های اجتماعی در ورزش مانند پرخاشگری، زد و بندهای غیراخلاقی، دوپینگ و غیره به‌ویژه در ورزش‌های تیمی و حرفه‌ای مانند فوتبال، بیانگر توجه به توسعه فرهنگ اجتماعی در ورزش است. بنابراین، با توسعه همکاری و تعاون، احترام متقابل، ارتباط دوستانه، رعایت هنجارهای اجتماعی، شرکت در امور خیریه و اعتماد عمومی به جامعه ورزش می‌توان به توسعه فرهنگ اجتماعی در ورزش کمک کرد. (رمضانی نژاد، رحمتی، میر یوسفی و نژاد سجادی، ۱۳۹۵). با توجه به مباحث مطرح‌شده، یکی از راهکارهای عبور از پدیده اجتماعی شدن و مقابله با اضمحلال فرهنگ درونی کشورها، تقویت اجتماعی شدن است که باید در سطح خانواده، گروه همسالان و به‌ویژه جامعه ملی رخ دهد و در این راستا فعالیت بدنی و ورزشی به‌عنوان یک نهاد اجتماعی، یک بخش مهم از آموزش و پرورش، یک وسیله پر کردن اوقات فراغت، یک صنعت و یک عامل تأثیرگذار در اجتماعی شدن می‌تواند یاریگر ملت‌ها و کشورها برای عبور از این برهه حساس باشد (امیر تاش و نعمتی، ۱۳۸۹).

درنهایت در بررسی کلی مطالعات، پژوهش‌های داخلی بیشتر از پژوهش‌های خارجی به موضوع اهمیت این فرایند در توسعه اجتماعی جوامع پرداخته‌اند که این امر را می‌توان به دلیل این دانست که اهمیت اجتماعی نمودن افراد از طریق ورزش برای جوامع مختلف مشهود است و نیاز به تأکید دوچندان وجود ندارد و آن‌ها بیشتر به دنبال یافتن راه‌حل و مکانیسمی سهل و آسان برای انتقال ارزش‌ها و هنجارهای جوامع خود در بین افراد هستند.

● **نهادهای اجتماعی کننده**

یکی از دلایلی که افراد به واسطه فعالیت ورزشی شرایط را برای اجتماعی کردن خود فراهم می کنند، نهادهای اجتماعی کننده است که هدف آن‌ها ایجاد انگیزه به منظور حضور فعال در محیط ورزشی است. در بررسی مطالعات محققان مختلف در فرایند مرور سیستماتیک می توان به این نکته اشاره نمود که تعدادی از مطالعات به بررسی نقش نهادهایی می پردازند که فرد را در فعالیت ورزش درگیر می کنند و به عبارتی شرایط را برای مشارکت ورزشی و در نتیجه اجتماعی شدن از طریق ورزش فراهم می نمایند. در این میان، می توان به نهادهایی مثل خانواده، دوستان و رسانه های گروهی اشاره نمود که هدف آن‌ها بیشتر آگاه ساختن و آشنا نمودن افراد در فرایند اجتماعی شدن از طریق ورزش می باشد. در بین مطالعات بررسی شده، تعداد ۱۰ پژوهش در این زمینه اتفاق نظر دارند. این محققان بیان می کنند که اگر فرد در دوران کودکی و مراحل اجتماعی شدن اولیه ورزشی، از جانب والدین حمایت های ورزشی مناسبی همچون تشویق و ترغیب شدن، حضور در میادین ورزشی، آشنایی با مهارت ها و قوانین ورزشی را دریافت نماید، فرآیند مشارکت ورزشی وی ضمن توجه به استعداد و مهارت های شخصی در مسیر مناسبی قرار خواهد گرفت که فرد را می تواند به اهداف و موفقیت های ورزشی برساند و از طریق ورزش فرایند اجتماعی شدن او را فراهم نماید (شادمفعت، ۱۳۹۴ و پوماچی و سوپا، ۲۰۱۶)، با نزدیک شدن به دوره نوجوانی، تأثیر خانواده کم رنگ می شود و تأثیر گروه دوستان و همسالان افزایش می یابد و شرایطی فراهم می آید که فرد تمایل به حضور در فعالیت های ورزشی دارد (شفیعی، برومند، هژبری و سلخی، ۱۳۹۵). البته با توجه به مطالب یاد شده نباید از نقش رسانه های گروهی از جمله تلویزیون، رادیو، شبکه های مجازی، روزنامه ورزشی و مجله که به سهولت در اختیار افراد قرار می گیرد و در معرض دید آن هاست غافل ماند. رسانه های گروهی با پخش برنامه های مختلف ورزشی و نمایش مهارت های زیبای ورزشی توسط ورزشکاران این انگیزه را در افراد فراهم می آورند تا در فعالیت های بدنی شرکت نمایند (رینتاگو، ماوانگی و آندانجی، ۲۰۱۱).

از سوی دیگر برخلاف اینکه برخی از نهادها با هدف آگاهی و آشنا ساختن افراد در فرایند اجتماعی کردن از طریق ورزش نقش بسزایی دارند، برخی دیگر از نهادهای اجتماعی، با هدف ماندن افراد در ورزش یا به عبارت بهتر، درگیر ماندن در ورزش و به دنبال آن اجتماعی شدن از طریق فعالیت ورزشی مستمر نقش ایفا می کنند. از بین نهادهایی که نقش درگیر ماندن افراد در ورزش را به عهده دارند می توان به خواهران و برادران، خویشاوندان، مربیان و معلمان ورزش اشاره نمود که در بسیاری از پژوهش ها از این نهادها به عنوان دیگران مهم یاد می شود. در بین پژوهش های بررسی شده، تعداد ۱۲ مطالعه به مهم بودن این نهادها در فرایند اجتماعی شدن از طریق ورزش تأکید می ورزند.

محققان بیان می کنند که میزان اجتماعی شدن ورزشی کسانی که در خانواده و خویشاوندان آن ها سابقه وجود ورزشکاری باشد، بیشتر از سایر افراد است. به نظر می رسد که ورزشکارانی که پذیرش ورزش در میان اعضای خانواده و خویشاوندان آن ها زیادتر بوده، یعنی افراد خانواده و خویشاوندان تعامل بیشتری باهم داشته و یکدیگر را قبول دارند، تأثیر بیشتری از رفتارهای یکدیگر می پذیرند و در مقایسه با سایر ورزشکاران از میزان اجتماعی شدن ورزشی بیشتری برخوردارند (هاشمی و مرادی، ۱۳۸۷؛ شفیعی و همکاران، ۱۳۹۳ و

اوردوست، ۲۰۱۴). همچنین یافته‌ها نشان می‌دهند که در کنار تشویق اعضای خانواده، همراهی اعضای خانواده و بستگان، تشویق معلمان و مربیان ورزش و راهنمایی و همراهی آن‌ها می‌تواند بر میزان اجتماعی شدن افراد بیفزاید، زیرا افراد همواره برای مشارکت در فعالیت‌های رفتاری خاص مانند فعالیت‌های ورزشی انتظار همراهی دیگران مهم را دارند (پارسا مهر، ۱۳۸۹؛ صادقی و ترک فر، ۱۳۹۵؛ رینتاگو، ۲۰۰۹ و جوان، اکستر مرا و گالگوس، ۲۰۱۷).

نکته قابل توجه این است که بین پژوهش‌های صورت گرفته در داخل و خارج از کشور در زمینه نهادهای اجتماعی کننده اتفاق نظر وجود داشته و تفاوت فاحشی مشاهده نشده است.

تحلیل نظری مطالعات

در بررسی موضوعات جامعه‌شناسی و مهم‌تر از آن اجتماعی شدن بسیاری از محققان با توجه به دیدگاه‌های نظری و از منظر آن‌ها اقدام به انجام مطالعه می‌نمایند و این دیدگاه‌ها را به عنوان مبانی نظری پژوهش خود مدنظر قرار می‌دهند. در بررسی مطالعات انجام شده در این پژوهش برخی مطالعات با یک دیدگاه غالب و برخی دیگر با تلفیق دیدگاه‌های مختلف به انجام تحقیق خود پرداخته‌اند. در ادامه به بررسی هریک از این دیدگاه‌ها و مطالعات مربوط به آن‌ها پرداخته می‌شود:

● دیدگاه کنش متقابل نمادین

در بررسی‌های صورت گرفته از مجموع کلیه مقالات داخلی و خارجی ۲۲ مقاله این دیدگاه نظری را سرلوحه پژوهش خود قرار داده‌اند. در این پژوهش‌ها، محققان به دنبال شناخت نهادهای اجتماعی کننده در مکانیسم ایجاد انگیزه به منظور مشارکت در ورزش جهت اجتماعی کردن افراد بوده‌اند. نتایج تحقیقات مختلف نشان داده است که گام آغازین در فرایند اجتماعی شدن ورزشی در مرحله آشنایی برداشته می‌شود و سه گزینه والدین، دوستان و رسانه گروهی نقش مهمی در آشنایی ورزشکاران با رشته ورزشی مورد علاقه‌شان داشته است (رحمتی و کبیری، ۱۳۹۳ و تیموری، آراسته، ایران خواه و اشرفی، ۱۳۹۲). در بسیاری از تحقیقات، حضور والدین به منظور حمایت ورزشی در سه سطح مشارکت رسمی در ورزش‌های سازمان یافته مثل لیگ‌های کوچک ورزشی، مشارکت غیررسمی مانند بازی در محوطه باز و مشارکت غیرفعال در ورزش همچون تماشای یک رویداد ورزشی مورد بررسی قرار گرفته است. (سادلیک و کیم، ۲۰۰۷؛ شیپی، ۲۰۱۲). البته به این نکته می‌توان اذعان نمود که مهم‌ترین اصل در زمینه حمایت ورزشی والدین این است که سعی کنند فرزندان خود را به سوی ورزش‌ها و بازی‌هایی هدایت کنند که فکر، روح، جسم و شخصیت آن‌ها را بسازند و آن‌ها را برای زندگی اجتماعی سالم و مفید آماده سازند (پور شاه‌آبادی، ۱۳۹۴)

● دیدگاه کارکردگرایی

در بررسی مطالعات صورت گرفته، ۴ مطالعه با توجه به دیدگاه کارکردگرایی و توجه به اثرات و نتایج اجتماعی شدن از طریق ورزش به نگارش پژوهش خود پرداخته بودند. از دیدگاه این محققان، ورزش می‌تواند اعتماد، استقلال عمل، قدرت ابتکار و اختراع، خلاقیت، تحقق عمل، احساس هویت و مردم‌آمیزی را در فرد ایجاد کند و وی را از عدم اعتماد، شرم و تردید، احساس خطا و تقصیر، احساس کهنتری، پراکندگی نقش، راکد

ماندگی، انزوای طلبی و نومیدی برهاند و توحید یافتگی من را در پی داشته باشد (رحیم زاده، ۱۳۸۴). به علاوه، ورزش ابزاری است که زمینه را برای شکوفایی استعداد های افراد شایسته فراهم می سازد (رحمانی، شارع پور، رضایی، ۱۳۹۰). از نظر دیدگاه کارکردگرایان، در مقوله اجتماعی شدن باید به ویژگی های مردمی که در فرآیند اجتماعی شدن قرار می گیرند، اجتماعی شدن دارای چه پیامدهای ویژه ای است و اینکه دیگران چه تأثیری بر روی افراد بر جای می گذارند، توجه نمود (شمسی، سلطان حسینی و روحانی، ۱۳۹۴). بنابراین کارکردگرایان بر اساس این عقیده که هر پدیده اجتماعی در جامعه کارکرد خاص خود را داراست، در بررسی ورزش به عنوان یک پدیده اجتماعی، به نقش آن در ثبات اجتماعی و گسترش ارزش های جامعه توجه می کنند و به بررسی این موضوع می پردازند که آیا ورزش می تواند تجربیات اجتماعی شدن را از طریق یادگیری ارزش ها و قواعد جامعه فراهم آورد و باعث افزایش اثرات آن شود و یا اینکه زمینه هایی را فراهم آورد تا از طریق آن ها مردم بتوانند تنش و ناکامی شان را به شیوه های مناسبی که نظم و استواری در جامعه حفظ شود، درک کنند.

● دیدگاه تضادگرایی

در نگاهی به مطالعات انجام شده، ۳ مطالعه با نگرش به این دیدگاه اقدام به نگارش مطلب در زمینه اجتماعی شدن از طریق ورزش نموده اند. این محققان بیان می کنند افرادی که در جایگاه ضعیف اجتماعی - اقتصادی قرار دارند، بیشتر در رشته ورزشی فوتبال و افرادی که در جایگاه قوی اجتماعی - اقتصادی قرار دارند در رشته های ورزشی همچون: شنا، دوچرخه سواری، بدمینتون، تنیس روی میز و شطرنج به فعالیت می پردازند (رحمتی و کبیری، ۱۳۹۳). از طرف دیگر، والدین به عنوان یک منبع اجتماعی کننده برای مشارکت در ورزش و انتقال دهنده جنبه های اجتماعی و فرهنگی سرمایه های ورزشی در نوجوانان با وضعیت اجتماعی - اقتصادی ضعیف بسیار با ارزش و مهم می باشند (پوت و همکاران، ۲۰۱۶). بنابراین می توان این گونه برداشت نمود که تضادگرایان با تأکید بر وضعیت اقتصادی و نظام سرمایه داری در جامعه و بسط دادن آن به تمام پدیده های اجتماعی، حقوقی را برای سرمایه داران قائل هستند و ابراز می دارند که افراد با جایگاه اقتصادی پایین نباید در برخی از رشته های ورزشی همچون: تنیس خاکی، شنا و تیراندازی و گلف مشارکت کنند. همچنین آنان بیان می کنند که افراد مرفه از منابع مختلف، متعدد و باکیفیت شرایط اجتماعی شدن را دریافت می کنند، در حالی که تعداد منابع برای افراد نیازمند محدود و بعضاً نامناسب برای اجتماعی شدن تلقی می گردند.

● دیدگاه فمینیسم انتقادی

بررسی مطالعات نشان داد که ۶ پژوهش با این دیدگاه خط سیر نگارش پژوهش خود را طی نموده اند و به نتایج درخور توجهی هم دست یافته اند. برخی از این محققان بیان می نمایند که شرایط اجتماعی شدن در بین مردان و زنان یکسان است و هیچ تفاوتی بین آنها وجود ندارد (شفیعی و همکاران، ۱۳۹۳ و اینان، قرهقویزلو، درونت و ارسلانتاش، ۲۰۱۵)، در حالی که برخی دیگر بیان می کنند که شرایط و فرآیند اجتماعی شدن بین دو جنس مرد و زن متفاوت است و این تفاوت بستگی به شرایط محیطی دارد (فرج زاده، کاشف و آقا پور، ۱۳۹۳). یکی دیگر از مقوله هایی که در ارتباط اجتماعی شدن و جنسیت از دیدگاه فمینیسم انتقادی مورد بررسی قرار می گیرد، منابع اجتماعی شدن است. تحقیقات مختلفی که در این زمینه به انجام رسیده است بر این امر

تأکید دارند که منابع اجتماعی شدن در بین زنان و مردان متفاوت است. پژوهشگران در مطالعات خود به این نتیجه رسیده‌اند که پسران بیشتر از طریق دوستان و خانواده و دختران به وسیله مدرسه و خانواده به سمت رشته ورزشی مورد علاقه خود کشیده شده‌اند (رحمتی و کبیری، ۱۳۹۳). همچنین نتایج پژوهشی دیگر نشان داد که بین منابع اجتماعی شدن در طرفداری ورزشی بر اساس جنسیت تفاوت معنی داری وجود دارد. در این بین به ترتیب در مردان منابع گروه همسالان، رسانه‌های گروهی و والدین و در بین زنان والدین، رسانه‌های گروهی و گروه همسالان بیشترین تأثیر را در طرفداری ورزشی دانشجویان به عهده داشتند (رحمتی و همکاران، ۲۰۱۴). نکته قابل توجه این که در نگاهی کلی به چنین یافته‌هایی می‌توان دریافت که ورزش در زندگی زنان به امری شخصی مبدل گردیده و این در حالی است که با توجه به نگاه مثبت جامعه به ورزش‌های مردان، این گروه از حمایت‌های بیشتری برخوردار هستند. وجود الگوهای نابرابر اجتماعی شدن ورزشی، مشارکت ورزشی زنان و مردان ورزشکار را به مسیرهای متفاوتی می‌کشاند. به عنوان مثال، در زمینه میزان حمایت‌های دریافتی، مردان در مقایسه با زنان از حمایت‌های بیشتری برخوردار هستند و زنان کمتر مورد حمایت و تشویق قرار می‌گیرند. چنین یافته‌ای گویای این مطلب است که ورزش در جهان اگرچه به سمت برابری‌های ساختاری و فردی سوق یافته، با وجود این، انگاره‌ها و کلیشه‌های جنسیتی هنوز هم در زندگی اجتماعی زنان و مردان ورزشکار به خصوص در محیط‌های خانوادگی آن‌ها به چشم می‌خورد. عدم حمایت کافی از سوی اعضای خانواده در قیاس با هم‌تایان مرد، عدم تمرکز زیاد بر فعالیت ورزشی در زندگی اطرافیان زنان بر روی مشارکت ورزشی، عدم دریافت کمک مناسب از سوی دیگران در قالب ابعادی چون دریافت حمایت عاطفی، مادی و اطلاعاتی و اهمیت ناچیز ورزش در زندگی زنان، همگی نشان‌دهنده تأثیر کمتر فرآیند اجتماعی شدن در زندگی زنان ورزشکار است.

● دیدگاه یادگیری اجتماعی

نتایج تحقیقات و پژوهش‌ها نشان داد توجه به محیط از دو منظر مورد کنکاش پژوهشگران بوده است. تعدادی از محققان به حضور مستمر در محیط‌های ورزشی تأکید داشته‌اند و پژوهش خود را معطوف به مقایسه بین ورزشکاران و غیر ورزشکاران نموده‌اند که از بین این مطالعات، ۵ مورد به این امر توجه نموده‌اند. نتایج نشان‌دهنده این موضوع است که تفاوت معناداری بین اجتماعی شدن از طریق ورزش بین ورزشکاران و غیر ورزشکاران است (موحدی، مجتهدی و فرازبانی، ۲۰۱۱ و ایلکیم، تانیر و اوزدمیر، ۲۰۱۸). به نظر می‌رسد که این تفاوت به این دلیل است که ورزشکاران، تعاملات اجتماعی بهتری با همسالان و دوستان خود داشتند. درونی شدن ارزش‌ها و هنجارها در گروه ورزشکار بیشتر از گروه‌های غیر ورزشکار بوده است که این نشان می‌دهد با مشارکت در برنامه‌های متنوع ورزشی درونی کردن ارزش‌ها و هنجارها به ویژه در کودکان و نوجوانان به شکل بهتری صورت می‌گیرد (ظهیری و همکاران، ۱۳۹۳). نتایج همچنین نشان دهنده آن است که ورزش و فعالیت بدنی می‌تواند به اجتماعی شدن مردان به ویژه جوانان کمک کند. ورزش و آموزش مهارت‌ها و حرکات جسمانی، احترام به ارزش‌های اخلاقی و ارزش‌های اصیل زندگی در جامعه را ترویج می‌دهد و از انسجام گروه و مهارت‌های ارتباطی با سایرین حمایت می‌کند (سوپا و پوماچی، ۲۰۱۵).

از منظری دیگر، برخی پژوهشگران به وجود تفاوت بین محیط ورزش‌های گروهی و انفرادی پرداخته‌اند و

اعتقاد دارند که حضور در ورزش های گروهی شرایط را برای یادگیری بهتر ارزش ها و نگرش ها فراهم می کند که از بین این مطالعات، فقط ۲ مطالعه به بررسی این موضوع پرداخته اند. محققان به این نتیجه رسیدند که بین سطح اجتماعی شدن ورزش های انفرادی و تیمی تفاوت معنی داری وجود دارد و میزان آن در ورزش های تیمی بیشتر است. همچنین نتایج نشان داد که در میزان اجتماعی شدن بین ورزش های انفرادی و تیمی بر اساس جنسیت تفاوت معنی داری وجود ندارد (دیویکی اولولو، ساهان، یلدیز، تکین و سیم، ۲۰۱۲). اما تفاوت معنی داری بین علاقه دانشجویان به ورزش های انفرادی و گروهی و مهارت های اجتماعی عمومی و سطح اجتماعی شدن در ورزش به چشم می خورد و این میزان در ورزش های تیمی بیشتر است. به علاوه، بیشتر دانشجویان تمایل دارند که به صورت غیر حرفه ای در فعالیت های ورزشی شرکت کنند (اینان و همکاران، ۲۰۱۵).

بحث و نتیجه گیری

اگر چه اجتماعی شدن به عنوان یک ضرورت انکارناپذیر مورد توافق محققان و برنامه ریزان است، اما توجه چندانی به آن نشده است. نتایج بررسی مطالعات داخلی در زمینه اجتماعی شدن نشان داد که به موضوع اجتماعی شدن از طریق ورزش توجه بسیار کمی شده است. به نظر می رسد که هنوز در بین پژوهشگران داخلی تمایل زیادی به انجام تحقیقات جامعه شناسی در حوزه های چالش برانگیزی مانند فرایند اجتماعی شدن وجود ندارد. محققان داخلی هر یک بر اساس یک دیدگاه که عمدتاً دیدگاه کارکردگرایی است، عواملی را در فرایند اجتماعی شدن فهرست کرده اند.

در بررسی نتایج مطالعات خارجی، فقدان پراکندگی مناسب در مقالات در بین کشورهای مختلف این نظریه را تبیین می کند که موضوع اجتماعی شدن در بسیاری از کشورها از اهمیت چندانی برخوردار نیست و بسیاری از دانشمندان کشورهای مختلف از جمله محققان کشورهای جنوب شرقی آسیا، غرب اروپا و استرالیا به این حوزه توجه خاصی ندارند. در حالی که پژوهشگران آمریکای شمالی در این زمینه توجه خاصی را مبذول نموده اند و تلاش خود را برای ارائه نظریاتی کاربردی و مورد نیاز جامعه جهت تسریع امر اجتماعی شدن از طریق ورزش معطوف داشته اند.

یکی دیگر از مسائل مربوط به بحث اجتماعی شدن که در بسیاری از پژوهش های داخلی و برخی از پژوهش های خارجی مورد توجه قرار گرفته است، بحث نهادهای اجتماعی فعال و اثرگذار است. نتایج تحقیق نشان داد بیش از نیمی از مطالعات یافت شده، توجه خود را معطوف به نهادهای مسئول در اجتماعی شدن مانند خانواده و مدرسه، نهاد مذهب و گروه دوستان و همالان و رسانه ها و برنامه های دولت نموده اند و از توجه به سایر مسائل مربوط به اجتماعی شدن خودداری کرده اند. بنابراین با توجه به این حجم بسیار بالا در ارائه مقالات باهدف نهادهای اجتماعی کننده، بررسی این موضوع در پژوهش های آتی چه در ایران و چه در سایر کشورها البته با حفظ اولویت بندی ضروری می نماید. البته نباید از نظر دور داشت که بررسی و مطالعه تأثیرات این نهادها در شرایط خاص (مطالعه تطبیقی بین کشورهای مختلف یا بررسی این موضوع در بین افراد با نژادهای مختلف) و برای افراد خاصی (افراد با معلولیت خاص) امری لازم است که در مطالعات مورد بررسی فقط ۴

پژوهش در خارج از کشور به این امر توجه نمودند. محققان و پژوهشگران با توجه به تحولات بنیادین در همه زوایای زندگی و جایگزینی روش‌های نوین زندگی در برابر شیوه‌های سنتی نیازمند آن‌اند که مسائل جدیدی را در مورد اجتماعی شدن و ارتباط آن با ارزش‌های فرهنگی، اقتصادی و سیاسی بررسی نمایند و تلاش خود را صرفاً معطوف به بررسی نهادهای اجتماعی کننده مانند خانواده و مدرسه نمایند، زیرا این ارزش‌ها هستند که در تصمیمات نوجوانان و جوانان نقش آفرینی می‌کنند.

نتایج تجزیه و تحلیل مطالعات نشان داد که یکی از مواردی که از سوی بسیاری از پژوهشگران مورد نادیده قرار گرفته است، نبود الگو و مکانیسمی منسجم و یکپارچه و کاربردی در زمینه اجتماعی شدن از طریق ورزش در مطالعات جامعه‌شناسی ورزشی است. از طرفی، با مقایسه اجمالی در مطالعات اجتماعی شدن می‌توان به این نتیجه دست یافت که در سایر حوزه‌ها مکانیسم و الگوی منسجم و مرتبط با اجتماعی شدن وجود دارد. در این مورد می‌توان به مدل‌های اجتماعی کردن سیاسی، سازمانی، دانشجویی، سلامت و سایر حوزه‌ها اشاره نمود. یکی از دلایل این امر می‌تواند این باشد که هنوز رشته دانشگاهی جامعه‌شناسی ورزشی در کشور ایران به رسمیت شناخته نشده و در ایران و برخی کشورها همچنان به صورت محدود به بررسی مسائل جامعه‌شناسی در ورزش پرداخته می‌شود. از طرف دیگر، پژوهشگران جامعه‌شناسی ورزشی کمتر از ۱۰ سال است که به حوزه اجتماعی شدن ورود نموده‌اند که البته در این ورود نیز بیشتر توجه خود را به نهادهای اجتماعی کننده معطوف کرده‌اند.

با کنکاش در نتایج پژوهش‌های مورد بررسی می‌توان گفت که یکی از موارد اختلاف در بین پژوهشگران داخلی و خارجی، تفاوت در نوع روش مطالعه بوده است. بسیاری از پژوهشگران داخلی از روش‌های میدانی در مطالعات مربوط به فرایند اجتماعی شدن استفاده کرده‌اند، در حالی که پژوهشگران خارجی بیشتر از روش‌های کیفی استفاده نموده‌اند. بنابراین به نظر می‌رسد که محققان داخلی نیز با توجه به موضوعات جامعه‌شناسی که بیشتر موضوعات چالش برانگیز هستند، باید توجه خود را در روش‌های مورد استفاده به سمت مطالعات کیفی و بهره‌گیری از نظرات و دیدگاه‌های نخبگان و تحلیل آن سوق دهند.

شیوه‌های زندگی و ارزش‌های حاکم بر خانواده، ویژگی‌های شخصیتی و رفتاری جامعه هدف، ارزش‌های فرهنگی، پایگاه اقتصادی و اجتماعی خانواده و میزان تسهیلات اجتماعی از جمله موضوعاتی هستند که نیاز به بررسی و پژوهش به عنوان عوامل میانجی و مداخله‌گر در موضوع اجتماعی شدن از طریق ورزش را دارند. به علاوه تقریباً همه پژوهشگران داخلی از واژه مشارکت ورزشی در فرایند اجتماعی شدن بهره گرفته‌اند و به نوع و محتوای برنامه‌های متنوع ورزشی و همچنین رشته‌های کمتر توجه شده است. تحلیل مسیر و تعیین سهم نسبی هر یک از عوامل اثرگذار در فرایند اجتماعی شدن از طریق ورزش، یکی دیگر از مباحثی است که پژوهش‌های زیادی نیاز دارد.

منابع

- افخمی عقدا، محمد؛ کمالی زارچ، محمود؛ محمدی احمد آبادی، ناصر؛ لایح، مهدیه؛ محمدی نیکو، مرضیه و حسینی، اکرم السادات. (۱۳۹۴). «بررسی دیدگاه دانشجویان در مورد اثرات گروه‌های دوستی و ورزش بر فرایند تعلیم و تربیت». فصلنامه طلوع بهشت. دوره ۱۴، شماره ۱: صص ۱۱۰-۱۲۲.
- امیر تاش، علی محمد و نعمتی، نکتم. (۱۳۸۹). «مقایسه اجتماعی شدن دانش آموزان ورزشکار و غیر ورزشکار مقطع راهنمایی». پژوهش نامه علوم اجتماعی. دوره ۴، شماره ۲: صص ۱۴۹-۱۶۱.
- امیر نژاد، سعید؛ رضوی، سید محمدحسن و منانی، معصومه السادات. (۱۳۸۷). «تأثیر یک دوره تمرینات ورزشی منتخب بر رشد اجتماعی و سلامت عمومی دانشجویان پسر». مجموعه مقالات چهارمین سمینار سراسری بهداشت روانی دانشجویان: صص ۳۹-۴۲.
- آهار، سعید و اصلانخانی، محمدعلی. (۱۳۹۴). «ارتباط بین جامعه‌پذیری با مهارت‌های حرکتی در دانش آموزان ورزشکار و غیر ورزشکار». اولین همایش ملی علوم کاربردی ورزش و تندرستی، تبریز: صص ۵۴-۵۸.
- بستان، حسین. (۱۳۸۵). «بازنگری نظریه‌های نقش جنسیتی». فصلنامه پژوهش زنان، دوره ۲، شماره ۱: صص ۵-۳۱.
- پارسا مهر، مهربان. (۱۳۸۹). «نقش عوامل جامعه‌پذیری بر مشارکت دختران نوجوان در فعالیت‌های ورزشی با تأکید بر نقش دوستان». فصلنامه تعلیم و تربیت. شماره ۱۰۴: صص ۱۳۹-۱۵۶.
- پورشاه‌آبادی، فاطمه. (۱۳۹۴). «تأثیر ورزش بر اجتماعی شدن و مسئولیت‌پذیری افراد». هشتمین کنگره پیشگامان پیشرفت. تهران.
- پیری، مژگان؛ آهار، سعید و محمودی، احمد. (۱۳۹۴). «مقایسه تفاوت‌های جنسیتی در انگیزش مشارکت ورزشی دانش آموزان ورزشکار». نشریه آموزش و ارزشیابی. دوره ۸، شماره ۲۹: صص ۱۲۳-۱۰۹.
- تیموری، آتوسا؛ آراسته، علیرضا؛ ایران‌خواه هروان، جواد و اشرفی، سعید. (۱۳۹۲). «بررسی نقش عوامل جامعه‌پذیری بر انگیزه ورزشی کشتی‌گیران نوجوان». همایش ملی دستاوردهای نوین علمی در تربیت بدنی، قائم‌شهر.
- جعفری سیاوشانی، فاطمه؛ سمیع‌نیا، مونا و ایمانی نائینی، مژگان. (۱۳۹۴). «نقش فرهنگ در جامعه‌پذیری ورزش». نهمین همایش بین‌المللی تربیت بدنی و علوم ورزشی، تهران.
- حسن‌زاده، علی. (۱۳۹۰). «بررسی عوامل فرهنگی - اجتماعی مرتبط با فعالیت‌های ورزشی زنان». پایان‌نامه مقطع کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی، دانشکده علوم اجتماعی.
- رحمانی فیروزجاه، علی؛ شارع‌پور، محمود و رضایی پاشا، صدیقه. (۱۳۹۰). «سنجش تمایز سرمایه اجتماعی جوانان با محوریت مشارکت (مطالعه موردی: دانشجویان ورزشکار و غیر ورزشکار دانشگاه مازندران)». فصلنامه مطالعات جامعه‌شناختی جوانان. شماره ۲: صص ۳۷-۶۲.
- رحمتی، محمد مهدی و کبیری، سعید. (۱۳۹۳). «تحلیل جامعه‌شناختی فرایند جامعه‌پذیری نقش ورزشی». هشتمین همایش بین‌المللی تربیت بدنی و علوم ورزشی، تهران.
- رحیم‌زاده، سوسن. (۱۳۸۴). «ورزش و تحول روانی - اجتماعی». فصلنامه روانشناسی تحولی - روان‌شناسی ایرانی. دوره ۱، شماره ۳: صص ۱۱-۲۵.
- رمضان‌نژاد، رحیم؛ رحمتی، محمد مهدی؛ میریوسفی، سید جلیل و نژاد سجادی، سید احمد. (۱۳۹۵). «شناسایی عوامل و ملاک‌های مؤثر در توسعه فرهنگی در ورزش قهرمانی». مطالعات مدیریت ورزشی، شماره ۴۰: صص ۶۱-۷۸.
- ریاحی، محمد اسماعیل. (۱۳۸۶). «عوامل اجتماعی مؤثر بر میزان پذیرش کلیشه‌های جنسیتی (مطالعه

- موردی: جوانان کارآموز در مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای استان مازندران». فصلنامه زن در توسعه و سیاست (پژوهش زنان)، شماره ۱۷: صص ۱۰۹-۱۳۶.
- ریتز، جورج. (۱۳۸۴). نظریه‌های جامعه‌شناسی در دوران معاصر. محسن ثلاثی. تهران: نشر علمی
  - رئیسی، بتول. (۱۳۹۵). «بررسی تأثیر بازی‌های رایانه‌ای و ویدئویی بر پرورش اجتماعی و فرایند جامعه‌پذیری کودکان و نوجوانان». دومین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در حوزه علوم تربیتی و روانشناسی و مطالعات اجتماعی ایران، قم.
  - شادمنفعت، سیده معصومه. (۱۳۹۴). «تحلیل جنسیتی فرآیند جامعه‌پذیری ورزشی (مطالعه مقایسه‌ای ایران و کشورهای غیرمسلمان)». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه گیلان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه جامعه‌شناسی.
  - شفیعی، شهرام؛ برومند، محمدرضا؛ هژبری، کاظم و سلخنی، سهیل. (۱۳۹۵). «رابطه بین برخی از عوامل جامعه‌پذیری با رشد مشارکت ورزشی نوجوانان». فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی. دوره ۸، شماره ۳: صص ۱۱۳-۱۲۶.
  - شفیعی، نسیمه؛ ظهیری نیا، مصطفی و نیک‌خواه، هدایت اله. (۱۳۹۳). «بررسی نقش خانواده در فرایند جامعه‌پذیری ورزشی فرزندان (مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه‌های شهر بندرعباس)». همایش ملی تحکیم بنیان خانواده و نقش زن.
  - شمسی، عبدالحمید؛ سلطان حسینی، محمد و روحانی، میثم. (۱۳۹۴). «تبیین نقش عامل جامعه‌پذیری در توسعه مشارکت ورزشی جوانان (مطالعه موردی: شهر اصفهان)». مطالعات مدیریت ورزشی. شماره ۲۸: صص ۷۱-۸۸.
  - صادقی، زهرا و ترک‌فر، احمد. (۱۳۹۵). «بررسی نقش عوامل جامعه‌پذیری بر توسعه مشارکت ورزشی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد شیراز». دومین همایش ملی علوم و فناوری‌های نوین ایران، تهران.
  - صداقت زادگان، شهناز. (۱۳۸۴). «جامعه‌پذیری از طریق ورزش». المپیک، شماره ۳۲: صص ۶۱-۷۱.
  - ظهیری، مسعود؛ آقاپور، سید مهدی؛ اسمعیل‌وندی، رحمت‌الله و رضوی نیا، مجید. (۱۳۹۳). «اجتماعی شدن از طریق ورزش، ورزشی شدن از طریق جامعه». هشتمین همایش بین‌المللی تربیت بدنی و علوم ورزشی، تهران.
  - فرج‌زاده، شهرزاد؛ کاشف، سید محمد و آقاپور، سید مهدی. (۱۳۹۳). «بررسی عوامل جمعیت‌شناختی در فرهنگ‌پذیری ورزش بر اساس فعالیت‌های ورزشی». اولین همایش ملی انجمن مدیریت ورزشی، تهران.
  - قانندی، علی؛ غفوری، فرزاد و کارگر، غلامعلی. (۱۳۹۵). «بررسی نقش ورزش قهرمانی بر شاخص‌های توسعه اجتماعی». پژوهش‌های کاربردی در مدیریت ورزش. دوره ۵، شماره ۱: صص ۳۵-۴۷.
  - قدیمی، بهرام و باقری، مجتبی. (۱۳۹۶). «بررسی اثرات فرهنگی توسعه ورزش در ایران با تأکید بر ورزش فوتبال». مطالعات توسعه اجتماعی ایران. دوره ۹، شماره ۲: صص ۱۰۳-۱۱۸.
  - محمد پور، بهنام؛ شهبواری، زهرا و ناوخاصی، جمیل. (۱۳۹۳). «تأثیر علاقه‌مندی به تیم، اجتماعی شدن و شهرگرایی بر رفتار خرید تماشاگران تیم فوتبال پرسپولیس». هشتمین همایش بین‌المللی تربیت بدنی و علوم ورزشی، تهران.
  - مرادی، سالار؛ خالدیان، محمد و مصطفایی، فردین. (۱۳۹۳). «نقش ورزش در توسعه ارتباطات میان فرهنگی و اجتماعی». مدیریت ارتباطات در رسانه‌های ورزشی. دوره ۱، شماره ۴: صص ۶۰-۵۵.
  - منادی، مرتضی. (۱۳۸۶). درآمدی جامعه‌شناختی بر جامعه‌پذیری. تهران: نشر جیحون
  - نجفی، محمود؛ بیگدلی، ایمان‌الله؛ دهشیری، غلامرضا و رحیمیان بوگر، اسحاق. (۱۳۹۲). «پیش‌بینی آسیب‌های اجتماعی بر اساس مهارت‌های زندگی در دانش‌آموزان». مجله روان‌شناسی مدرسه. دوره ۲، شماره ۳: صص ۱۴۴-۱۶۳.

- نخعی نژاد، زهرا و بسطامی، همت الله. (۱۳۹۵). «تبیین نقش عوامل جامعه‌پذیری در توسعه مشارکت ورزشی کارکنان شهرداری بیرجند». اولین همایش ملی تحولات علوم ورزشی در حوزه سلامت، پیشگیری و قهرمانی، قزوین. نوروزی مصیر، رضا و رحمانی، جهانبخش. (۱۳۹۵). «مقایسه نمرات دانش آموزان مدارس مقطع متوسطه دارای فعالیت‌های فوق برنامه و فاقد فعالیت‌های فوق برنامه در آزمون رشد مهارت‌های اجتماعی ماتسون». پژوهش در برنامه‌ریزی درسی. دوره ۲، شماره ۲۱: صص ۱۴۵-۱۵۵.
- ویسی، آرمان. (۱۳۹۴). «بررسی عوامل تأثیرگذار بر فرهنگ‌پذیری ورزش از دیدگاه دانشجویان تحصیلات تکمیلی جامعه‌شناسی ورزش دانشگاه آزاد واحد علوم تحقیقات تهران». نهمین همایش بین‌المللی تربیت بدنی و علوم ورزشی، تهران.
- هاشمی، سید ضیاء و مرادی، رامین. (۱۳۸۹). «بررسی نقش خانواده در جامعه‌پذیری ورزشی». مجله جامعه‌شناسی ایران، شماره ۴۰: صص ۱۴۳-۱۶۸.

- Beamon, K. k. (2010). "Are Sports Overemphasized in the Socialization Process of African American Males? A Qualitative Analysis of Former Collegiate Athletes' Perception of Sport Socialization". *Journal of Black Studies*, 41(2), 281-300.
- Coakley, J. (2010). *Sports in Society: Issues and Controversies*. (10 edition) Paperback – McGraw-Hill Education
- Devecioglu, S., Sahan, H., Yildiz, M., Tekin, M., Sim, H. (2012). "Examination of socialization levels of university students engaging in individual and team sports". *Social and Behavioral Sciences*, 46, 326 – 330.
- Ilkim, M., Tanir, H., Ozdemir, M. (2018). "Socialization Effect of Physical Activity in Students Who Need Special Education". *Asian Journal of Education and Training*, 4(2), 128-131.
- Inan, M., Karagozoglu, C., Dervent, F., Arslantas, B. (2015). "Examination of socialization level of university students engaged in sports activities according to their locus of control". *Journal of Education and Training Studies*, 3(3), 51-60.
- Juan, F. R., Extremera, A. B., Gallegos, A. G. (2017). "Socializing agents for sport and physical activities in teenage students: comparative studies in samples from Costa Rica, Mexico, and Spain". *Psychological Reports*, 120(4), 760-779.
- Lewinson, P.M. Rohd, P. & Seeley, J.R. (1994). "Psychological risk factor or future adolescent suicide attempts". *Journal of consulting and Clinical Psychology*, 62(2), 297 – 305
- Movahedi, A., Mojtahedi, H., Farazyani, F. (2011). "Differences in socialization between visually impaired student-athletes and non-athletes". *Research in Developmental Disabilities*, 32, 58-62.
- Overdevest, J. L. M. (2014). "Socialization in sport: how children's sports habitus is constructed". Master Thesis, Vrije Universiteit, Faculty of Human Movement Sciences.
- Pomohaci, M. & Sopa, I., S. (2016). "Stydy regarding socialization an school integration of students". *Scientific Bulletin*, 21(1), 46-53.

- Pomohaci, M. & Sopa, I., S. (2016). **“The importance of socialization through sport in students group intergration”**. Revista Academiei Forțelor Terestre journal, 2(82), 151-160.
- Pot, N., Verbeek, J., Van der zwan, J., Van hilvoord, I. (2016). **“Socialisation into organised sports of young adolescents with a lower socio-economic status”**. Sport, Education and Society, 21(3), 319-338.
- Rahmati, M. M., Kabiri, S. & Shadmanfaat, S. M. (2014). **“Gender Analysis of Sport Socialization and Components of Sport Fandom”**. International Journal of Sport Studies, 4 (9): 1137-1143
- Rintaugu, E. G. (2009). **“Significant others influence on socialization into sport of Kenya secondary school athletes”**. Journal of Educational Research and Development, 4(1), 111-117.
- Rintaugu, E. G., Mwangi, P. W., Andanje, M. (2011). **“The influence of mass media in socialization into sport of Kenyan secondary school athletes”**. International Journal of Current Research, 3(11), 471-475.
- Ruddell, J. L & Shinew, K. J. (2006). **“The Socialization Process for Women with Physical Disabilities: The Impact of Agents and Agencies in the Introduction to an Elite Sport”**. Journal of Leisure Research, 38(3), 421-444.
- Sadlik, T. K., Kim, J. L. (2007). **“Lessons from sports: children’s socialization to values through family interaction during sports activities”**. Discourse & Society, 18(1), 35-52.
- Ship, P. (2012). **“Cypriot Olympians’ Socialization into Sport. Physical Culture and Sport”**. Studies and Research, 54(1), 78-85.
- Sopa, I. S., & Pomohaci, M. (2014 a). **“Motor activities important sources of socialization at primary school level”**. International Scientific Conference, Perspectives in Physical Education and Sport, 14th Edition, Constanța, 23th – 24th May.
- Sopa, I. S. & Pomohaci, M. (2014 b). **“Study regarding the importance of motor activities in the process of socialization and social integration of students”**. International Scientific Conference, Perspectives in Physical Education and Sport, Constanța, 14th Edition, 23th – 24th May.
- Sopa, I. S. & Pomohaci, M. (2015). **“Improving socialization through sport games. How does team sport affect children at primary school level”**. International Scientific Conference Sport, Education, Culture – Interdisciplinary approaches in scientific research, Galați, 28-30 May.
- Stuij, M. (2015). **“Habitus and social class: a case study on socialisation into sports and exercise”**. Sport, Education and Society, 20(6), 780-798.